

Чабаненко М. М.кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 349.42

**НОРМИ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ,
В СИСТЕМІ АГРАРНОГО ПРАВА**

Розглянуто питання галузевого та системного статусу правових норм, які регулюють трудові відносини, в системі галузі аграрного права. Обґрунтовано, що названа сукупність правових норм є окремим комплексним інститутом аграрного права, має при цьому подвійну галузеву належність і так само належить до системи трудового права.

Ключові слова: *правове регулювання трудових відносин в сільському господарстві, галузь права, система галузі права, правовий інститут.*

Постановка проблеми. Місце в системі права України норм, як регулюють трудові відносини в сільському господарстві, є не до кінця визначеним. Вдалою ілюстрацією цього є два дисертаційні дослідження, присвячені питанням правового регулювання трудових відносин в сільському господарстві, за авторством О.А. Мірошніченко (спеціальність 12.00.05, 2007 р.) [1] та О.М. Браніцького (спеціальність 12.00.06, 2006 р.) [2].

Трудові (аграрно-трудова) правовідносини традиційно включаються до предмета аграрного права, визнаються різновидом аграрних (внутрішніх аграрних) відносин. Відповідно, виникають питання і про становище сукупності норм (нормативного масиву), які регулюють ці відносини, у системі аграрного права.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Проблематиці системи аграрного права, інститутів аграрного права, місця правових норм, які регулюють трудові відносини, в системі галузі аграрного права та суміжним питанням присвячено праці таких вчених, як Н.О. Багай, О.Г. Бондар, О.М. Браніцький, О.В. Гафурова, В.М. Єрмоленко, В.В. Книш, М.І. Козир, В.М. Корнієнко, Т.В. Курман, О.А. Мірошніченко, О.О. Погрібний, В.І. Семчик, А.М. Статівка, В.Ю. Уркевич, В.З. Янчук та ін.

Метою цієї статті є визначення галузевого та системного статусу правових норм, які регулюють трудові відносини, в системі галузі аграрного права.

Виклад основного матеріалу. Як переконує О.М. Браніцький, слід вести мову про утворення такої підгалузі аграрного права, як «правове становище селянина як громадянина і як працівника сільського господарства», що наповнюватимуть родинні правові інститути. Центральним інститутом такого об'єднання норм права, на думку дослідника, має стати інститут правового становища спеціалістів сільського господарства. Правові норми, які утворюють інститут правового становища спеціалістів сільського господарства, розміщені в певній логічній послідовності і в підсумку складають мінісистему даного інституту. Зважаючи на те, що статус спеціаліста сільського господарства набувається право- і дієздатними особами, насамперед до інституту вхо-

дять норми, пов'язані з набуттям статусу спеціаліста сільського господарства. Одночасно з набуттям статусу у спеціалістів сільського господарства виникає спеціальна правосуб'єктність. Група правових норм, які визначають зміст спеціальної правосуб'єктності, тобто закріплюють відповідні права й обов'язки спеціалістів, є основною складовою інституту правового становища спеціалістів. Зрозуміло, продовжує науковець, що без відповідних гарантій реалізації своїх прав спеціалісти не можуть ефективно здійснювати свою діяльність, тому наступною групою є норми, які закріплюють гарантії їх ефективної діяльності. Ще однією групою норм, яка є складовою частиною інституту, є норми, які регулюють порядок притягнення спеціалістів сільського господарства до аграрно-правової відповідальності [3, с. 62-63].

Незважаючи на наведені міркування щодо названої підгалузі аграрного права, погодитися з її виділенням у складі аграрного права навряд чи можна. Дійсно, названі підгалузі мають властивий їм предмет правового регулювання, проте не зовсім зрозуміло, які правові інститути вони об'єднують. Доволі складним завданням є виділення у названій підгалузі аграрного права «асоціації загальних норм», специфічних принципів правового регулювання. Бракує названому утворенню й законодавчої відокремленості в межах аграрного законодавства. Звідси скоріше маємо справу з міжгалузевим правовим інститутом правового становища селянина як громадянина і як працівника сільського господарства, до складу якого входять норми як аграрного, так і інших галузей права (цивільного, трудового та ін.).

Інший підхід полягає у виділенні норм, які регулюють трудові відносини в сільському господарстві, в один або декілька інститутів аграрного права. Так, В.З. Янчук серед правових інститутів аграрного права називає інститути: 1) правового регулювання робочого часу і часу відпочинку працівників; 2) правового регулювання оплати праці; 3) дисциплінарної та матеріальної відповідальності працівників [4; 5, с. 32-35].

Аграрно-правовий інститут гарантування прав селянина як громадянина й як працівника сільського господарства виокремлює О.О. Погрібний [6, с. 17]. М.І. Козир виділяє аграрно-правовий інститут правового регулювання трудових відносин в сільському господарстві, а поруч із ним – окремо інститут правового регулювання оплати праці й розподілу доходів у сільськогосподарських комерційних організаціях [7, с. 73].

За С.О. Боголюбовим, до системи аграрного права як галузі права входить інститут особливостей правового регулювання трудових відносин у сільськогосподарських організаціях з такими підінститутами: тарифні системи; системи оплати праці; режим труда й відпочинку; охорона праці [8, с. 10-11].

Далі охарактеризуємо інститут правового регулювання трудових відносин у сільському господарстві. До його складу входять як норми Кодексу законів про працю України від 10 грудня 1971 р. [9], так і приписи спеціальних законів, якими регулюються аграрно-трудова відносини. Так, згідно з ч. 2 ст. 27 Закону «Про фермерське господарство» від 19 червня 2003 р. [10] трудові відносини членів фермерського господарства регулюються статутом, а осіб, залучених до роботи за трудовим договором (контрактом), – законодавством України про працю; ч. 1 ст. 34 Закону України «Про кооперацію» від 10 лип-

ня 2003 р. [11] встановлено, що трудові відносини в кооперативних організаціях регулюються цим Законом, законодавством про працю, статутами кооперативних організацій та правилами їх внутрішнього розпорядку.

В аграрно-правовій літературі вказується, що правові норми, що покликані регулювати трудові відносини, залежно від особливостей предмета правового регулювання розмежовуються відповідно до правових інститутів. Такими є: правовий інститут дисципліни праці в сільському господарстві, правове регулювання оплати праці в сільському господарстві, інститут правового забезпечення охорони здоров'я працівників сільського господарства та інститут матеріальної відповідальності працівників за заподіяння шкоди підприємству [12, с. 32-33].

На існування окремого інституту правового становища спеціалістів сільського господарства вказує О.М. Браніцький. Правові норми, які утворюють інститут правового становища спеціалістів сільського господарства, розміщені в певній логічній послідовності і в підсумку складають мінісистему даного інституту: це норми, пов'язані з набуттям статусу спеціаліста сільського господарства; ті, що закріплюють спеціальну правосуб'єктність цих осіб, їх права й обов'язки, гарантії реалізації їх прав; норми щодо притягнення спеціалістів сільського господарства до аграрно-правової відповідальності [3, с. 62-63].

Детально характеризує правовий інститут охорони праці в сільському господарстві як комплексний інститут аграрного права Т.С. Новак. Дослідник вказує, що норми трудового права, які регулюють відносини у сфері охорони праці, одночасно кваліфікуються як норми аграрного права, тобто норми з охорони праці в сільському господарстві [13, с. 111-112]. Пояснюється цей висновок такими аргументами. З одного боку, охорона праці є традиційним інститутом трудового права, який поширює свою дію на працівників, що працюють за трудовим договором. З іншого боку, питання охорони праці членів сільськогосподарських кооперативів та фермерських господарств регулюється спеціальними законами, що належать виключно до аграрного законодавства. Трудове право не поширює свою дію на трудові відносини даної категорії працюючих у сільському господарстві. Якщо брати, наприклад, фермерське господарство, в якому працюють як його члени, так і наймані працівники, та розглядати право на охорону праці цих осіб насамперед крізь призму його конституційної природи, враховуючи специфічність трудової діяльності, спрямованої на досягнення результату у вигляді тієї чи іншої сільськогосподарської продукції, отримуємо певний комплекс відносин, для якого є характерним поєднання норм трудового та аграрного права. Таке поєднання і створює комплексний правовий інститут, що являє собою сукупність норм, які входять до складу різних галузей права, але регулюють взаємопов'язані відносини [14, с. 95]. Цю сукупність норм із охорони праці у сільському господарстві автор пропонує розглядати як підінститут правового інституту аграрних трудових відносин [15, с. 3].

Висновки. Таким чином, правове регулювання трудових відносин являє собою інститут аграрного права. Цей правовий інститут повною мірою наслідує комплексний характер галузі аграрного права. При цьому ознака комплексності тут виявляється доволі яскраво: чітко простежується подвійна галузева

належність норм, які регулюють аграрні відносини у сільському господарстві.

Субінститутами інституту правового регулювання трудових відносин у сільському господарстві є інститути дисципліни праці в сільському господарстві, правового регулювання оплати праці в сільському господарстві, правового забезпечення охорони здоров'я працівників сільського господарства, матеріальної відповідальності працівників, правового становища спеціалістів сільського господарства, охорони праці в сільському господарстві.

Бібліографічні посилання

1. Мірошниченко О.А. Правове регулювання трудових відносин у галузі сільського господарства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05 / О.А. Мірошниченко. – К., 2007.
2. Браницький О.М. Правове становище спеціалістів сільського господарства : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / О.М. Браницький. – К., 2006.
3. Браницький О.М. Правове становище спеціалістів сільського господарства – правовий інститут аграрного права // Стан та перспективи розвитку аграрного права : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 26-27 травня 2005 р.) / за ред. В.М. Єрмоленка, В.І. Курила. – К., 2005. – С. 62–63.
4. Янчук В. Система радянського колгоспного права / В. Янчук // Радянське право. – 1969. – № 4.
5. Аграрне право : підруч. / В.З. Янчук, В.І. Андрейцев, С.Ф. Василюк та ін. ; за ред. В.З. Янчука. – 2-е вид., перероб. та допов. – К., 2000.
6. Аграрне право : підруч. / за ред. О.О. Погрібного. – К., 2007.
7. Козырь М.И. Аграрное право России: состояние, проблемы и тенденции развития / М.И. Козырь. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2008.
8. Аграрное право : учебник / С.А. Боголюбов, М.М. Бринчук, Н.О. Ведышева и др. ; отв. ред. М.И. Палладина, Н.Г. Жаворонкова. – М., 2011.
9. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII // ВВР УРСР. – 1971. – Дод. до № 50. – Ст. 375.
10. Про фермерське господарство : Закон України від 19.06.2003 № 973-IV // ВВР. – 2003. – № 45. – Ст. 363.
11. Про кооперацію : Закон України від 10.07.2003 № 1087-IV // ВВР. – 2004. – № 5. – Ст. 35.
12. Аграрне право : практикум / В.З. Янчук, А.М. Статівка, Н.І. Титова та ін. ; за ред. В.З. Янчука. – К., 2001.
13. Новак Т.С. Охорона праці в сільському господарстві як інститут аграрного права: теоретичні аспекти / Т.С. Новак // Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Серія «Право» / ред. кол.: Д.О. Мельничук (гол.) та ін. – К., 2010. – Вип. 156. – С. 106–113.
14. Новак Т.С. Щодо галузевої належності і місця охорони праці у сільському господарстві в системі права України / Т.С. Новак // Сучасні проблеми аграрного і природоресурсного права : міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30-31 жовтня 2009 р.) / за заг. ред. В.М. Єрмоленка та ін. – К., 2009. – С. 93–96.
15. Новак Т.С. Правове регулювання охорони праці в сільському господарстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Т.С. Новак. – К., 2012. – 19 с.

Чабаненко Н. Н. Нормы, регулирующие трудовые отношения, в системе аграрного права. Рассматриваются вопросы отраслевого и системного статуса правовых норм, регулирующих трудовые отношения, в системе отрасли аграрного права. Обосновано, что совокупность правовых норм, регулирующих трудовые отношения в сельском хозяйстве, является отдельным комплексным институтом аграрного права, имеет при этом двойную отраслевую принадлежность и одновременно принадлежит и к системе трудового права.

Ключевые слова: правовое регулирование трудовых отношений в сельском хозяйстве, отрасль права, система отрасли права, правовой институт.

Chabanenko M. M. Rules governing labor relations in the agrarian law. The questions of sectoral and systemic status of legal norms which regulate labor relations in the industry of agricultural law are considered in the article. Various positions of scientists regarding the

location of these norms in the system of agrarian law are analyzed.

The author cites objections to the recognition system of legal norms that establish the legal status of the rural population as a citizen and worker of agriculture of the quality sub-sector agricultural law. According to the author, the body of law regulating labor relations in agriculture is a private comprehensive institution of agricultural law, and thus they are double branch and also belong to the system of labour law.

The main forms of external expression of this institution are discussed here. The internal structure of the agrarian law institute of legal regulation of labor relations and the list of its sub-institutions are detailed.

Keywords: *legal regulation of labor relations in agriculture, industry, law, system of law, a legal institution.*

Надійшла до редакції 26.06.2014

Обушенко Н. М.

викладач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 349.2

ВИДИ ПРАВОЗАСТОСОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СФЕРІ ТРУДОВОГО ПРАВА

Розглянуто видову класифікацію правозастосовної діяльності, оскільки розподіл її на види за тими чи іншими критеріями дозволяє більш конкретно та детально дослідити різні випадки її прояву.

Ключові слова: *класифікація, види правозастосування, суб'єкти трудового права.*

Постановка проблеми. Правозастосування, в тому числі у сфері трудового права, являє собою складний процес, який здійснюється різними суб'єктами та за різних обставин. Відтак, з метою більш глибокого, повного та детального вивчення правозастосовної діяльності слід здійснити її класифікацію, яка надасть змогу сформулювати більш повне уявлення про правозастосування як явище взагалі, а також дослідити його окремі прояви, що мають як спільні риси, так і певні відмінності. Вона полягає у багатоступінчастому поділі логічного обсягу поняття або будь-якої сукупності одиниць на систему супідрядних понять або класів об'єктів (рід – вид – підвид). Класифікація – спосіб організації емпіричного масиву інформації. Її метою є встановлення певної структури порядку, нормативно-мірного впорядкування множини, яке розбивається на гетерономні стосовно один до одного, але гомогенні всередині себе за якоюсь ознакою, відокремлені одна від одної підмножини [1, с. 316].

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Слід констатувати, що у юридичній літературі практично не приділяється уваги питанням видової класифікації правозастосовної діяльності, що, з нашої точки зору, є суттєвим недоліком. Адже її розподіл на види за тими чи іншими критеріями дозволяє більш конкретно та детально дослідити різні